

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

ТОПОНАР О.І. - аспірант Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

<https://orcid.org/0009-0005-5525-3587>

УДК 346:349.6

DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2026.1.65>

У статті здійснено комплексне дослідження становлення та розвитку правового регулювання циркулярної економіки у світовій та національній правовій практиці з позицій господарсько-правового підходу. Обґрунтовано, що ефективне функціонування циркулярної економіки потребує належного нормативно-правового забезпечення, у формуванні якого ключову роль відіграє господарське право як інструмент регулювання економічної діяльності та державного впливу на суб'єктів господарювання.

Проаналізовано еволюцію наукових підходів до розуміння циркулярної економіки, починаючи з концепцій екологічної економіки другої половини ХХ ст. Зокрема, розглянуто ідеї К. Болудінга щодо обмеженості ресурсів, концепцію В. Штала про продовження життєвого циклу продукції, а також модель «від колиска до колиска», що сформувала сучасне бачення безвідходного виробництва. Показано, що зазначені теоретичні підходи стали основою для формування державної політики у сфері ресурсоефективності та поступового нормативного закріплення циркулярної моделі господарювання. У статті також акцентовано на відсутності єдиного визначення циркулярної економіки у науковій літературі, що має безпосередній вплив на зміст правового регулювання.

Виокремлено три основні етапи становлення правового регулювання циркулярної економіки: етап формування наукових ідей (1960–1980-ті рр.), етап становлення концептуальних підходів (1990–2000-ні рр.) та етап нормативно-правового закріплення (2000-ні – 2020-ті рр.). Особливу увагу приділено аналізу правової системи ЄС, де сформовано найбільш

розвинену нормативну базу у цій сфері, включаючи директиви щодо поводження з відходами, запровадження ієрархії управління відходами та механізму розширеної відповідальності виробника. Окреслено значення стратегічних документів, зокрема Планів дій з циркулярної економіки та Європейського зеленого курсу, що визначають вектор трансформації економіки держав-членів.

Порівняльний аналіз доповнено дослідженням досвіду Китаю, Японії та Республіки Корея, які реалізують різні моделі правового забезпечення циркулярної економіки – від директивного державного регулювання до комплексних законодавчих систем і економічних стимулів. Це дало підстави зробити висновок про варіативність підходів до правового регулювання та необхідність їх адаптації з урахуванням національних особливостей. У статті також узагальнено основні наукові підходи до правового забезпечення циркулярної економіки, серед яких виділено еколого-економічний, інноваційний та господарсько-правовий, із обґрунтуванням доцільності їх інтеграції в єдину систему регулювання.

Встановлено, що національне законодавство тривалий час базувалося на лінійній моделі поводження з відходами, розглядаючи їх переважно як екологічну проблему. Водночас сучасний етап характеризується поступовою гармонізацією з правом ЄС, зокрема через прийняття Закону України «Про управління відходами» (2022 р.), який імплементує європейські підходи до управління ресурсами. Незважаючи на це, виявлено низку проблем, серед яких відсутність нормативного визначення

циркулярної економіки, недостатній розвиток економічних стимулів та обмежене впровадження принципів циркулярності у підзаконних актах.

Узагальнено, що формування ефективного правового механізму циркулярної економіки в Україні потребує системного підходу, який передбачає інтеграцію екологічних, економічних та господарсько-правових інструментів. Обґрунтовано доцільність розроблення спеціального законодавчого акта або стратегічного документа, що визначатиме засади державної політики у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду та національних викликів.

Ключові слова: циркулярна економіка, правове регулювання, господарське право, генеза правового регулювання, нормативно-правове забезпечення, ресурсоефективність, управління відходами, розширена відповідальність виробника, ієрархія поводження з відходами, державна політика, європейське право, гармонізація законодавства, міжнародний досвід, правовий механізм, економічні стимули, екологічна політика, сталий розвиток, безвідходне виробництво, національне законодавство.

Постановка проблеми в загальному вигляді

В умовах посилення глобальних екологічних загроз, виснаження природних ресурсів і зростання обсягів відходів актуалізується потреба у формуванні ефективних правових механізмів переходу від лінійної до циркулярної моделі економіки. Циркулярна економіка, заснована на принципах ресурсоефективності, повторного використання та мінімізації відходів, потребує належного нормативно-правового забезпечення, здатного стимулювати впровадження екологічно орієнтованих та інноваційних моделей господарювання. У цьому контексті господарське право відіграє ключову роль, визначаючи правові засади діяльності суб'єктів господарювання та механізми державного впливу на економічні процеси.

Водночас формування дієвого правового регулювання циркулярної економіки потребує осмислення його становлення та розвитку у міжнародному й національному вимірах. Це дозволяє виявити закономірності формування нормативних підходів, оцінити їх ефективність і окреслити напрями

ми вдосконалення законодавства, зокрема в контексті євроінтеграції та гармонізації з правом Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Різні аспекти становлення та розвитку правового регулювання циркулярної економіки, а також її теоретико-економічних і правових засад висвітлювалися у працях численних дослідників. Зокрема, Л. П. Амеличева та Є. Є. Тюрін проаналізували еволюцію зеленої економіки в контексті сталого розвитку (2023 р.) [1], тоді як М. С. Будзинська дослідила особливості впровадження циркулярної економіки в Україні та її можливості для промислових підприємств (2020 р.) [2]. О. М. Вінник розкрила господарсько-правові засади забезпечення екологічної політики держави (2019 р.) [4], а Д. В. Задихайло у монографії системно обґрунтував господарсько-правове забезпечення економічної політики держави (2012 р.) [16]. Питання концептуалізації циркулярної економіки та її інноваційного виміру досліджували І. Зварич, зокрема у контексті інноваційних підходів (2023 р.) [21] та глобалізованого управління відходами (2017 р.) [22]. Організаційно-правові аспекти впровадження циркулярної економіки на місцевому рівні розкрила Н. А. Клевцевич (2022 р.) [24], тоді як С. Кривенко проаналізував модернізацію системи управління відходами у цьому контексті (2024 р.) [25]. В. В. Кузьома дослідив державне регулювання впровадження моделей циркулярної економіки на мікрорівні (2024 р.) [26], а Є. О. Липницька обґрунтувала роль екологізації господарського законодавства як чинника сталого розвитку (2021 р.) [27].

Важливими є також дослідження, присвячені технологічним та міжнародним аспектам циркулярної економіки. Зокрема, Н. Метеленко, В. Воронкова та інші автори проаналізували досвід ЄС у застосуванні цифрових технологій для розвитку циркулярної економіки (2025 р.) [28], а А. П. Моторний і В. В. Кабачій узагальнили світовий досвід переробки побутових відходів (2024 р.) [29]. Питання імплементації європейських підходів до управління відхода-

ми в Україні досліджували О. В. Пілат та В. В. Зубко (2025 р.) [30], тоді як М. М. Потіп розглянув правові аспекти використання відходів війни як ресурсу для відновлення держави (2023 р.) [31]. С. О. Синчанський проаналізував регулювання управління небезпечними відходами (2024 р.) [33], а Є. П. Суєтнов і А. В. Лазєбна – проблеми нормативно-правового регулювання поводження з відходами (2020 р.) [34]. Теоретичні засади становлення циркулярної економіки, її еволюцію та проблеми розвитку досліджувала Н. В. Трушкіна (2021 р.) [35].

Фундаментальні концептуальні основи циркулярної економіки були закладені у працях зарубіжних учених. Зокрема, К. Е. Боулдінг сформулював ідею обмеженості ресурсів у концепції «космічного корабля Земля» (1966 р.) [39], Д. Пірс і Р. К. Тернер обґрунтували економіку природних ресурсів як основу екологічно орієнтованого розвитку (1990 р.) [50], а В. Шталь розвинув концепцію продовження життєвого циклу продукції (1982 р.) [51]. Важливе значення має також концепція «від колиски до колиски», запропонована М. МакДонагом і М. Браунгартом (2002 р.) [49]. Сучасні підходи до осмислення циркулярної економіки відображені у працях М. Geissdoerfer та співавторів (2017 р.) [45] і J. Kirchherr та ін. (2017 р.) [47], які здійснили системний аналіз її дефініцій та змісту. Окрему увагу приділено дослідженням національних моделей правового регулювання: А. Нібікі проаналізував законодавство у сфері переробки відходів у Японії (2024 р.) [46], а К. Lee, J. Cha – розвиток правового регулювання ресурсного обігу в Республіці Корея (2018 р.) [48].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання становлення та розвитку правового регулювання циркулярної економіки у взаємозв'язку міжнародного та національного вимірів залишаються недостатньо систематизованими, що зумовлює необхідність їх подальшого комплексного наукового осмислення.

Мета статті – дослідити становлення та розвиток правового регулювання циркулярної економіки у міжнародному та національному вимірах, визначити основні етапи

формування відповідних правових механізмів, узагальнити наукові підходи до нормативного забезпечення циркулярної моделі господарювання та обґрунтувати напрями вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження

Термін «циркулярна економіка» вперше з'явився у працях Д. Пірса та Р. К. Тернера, які у монографії «Економіка природних ресурсів та навколишнього середовища» (1990 р.) обґрунтували модель замкнутого циклу матеріальних ресурсів як альтернативу лінійній системі «видобуток – виробництво – споживання – відходи» [50]. На думку дослідників, традиційна лінійна модель економіки не враховує обмеженості асиміляційного потенціалу навколишнього середовища та неминуче призводить до надмірного навантаження на природні екосистеми [50]. Цей підхід отримав подальший розвиток у концепції «від колиски до колиски» (Cradle to Cradle), розробленій В. Макдоно та М. Браунгартом (2002 р.), які запропонували кардинально нову філософію дизайну продукції, за якою всі матеріали мають бути або біологічно розкладними, або придатними для повного технічного перероблення у замкнених циклах [49].

Зазначені теоретичні напрацювання сформували концептуальне підґрунтя для подальшого формування державної політики у сфері раціонального використання ресурсів та поступово зумовили необхідність їх нормативно-правового закріплення. Саме усвідомлення обмеженості природних ресурсів та потреби у переході до ресурсоефективної моделі господарювання стало передумовою формування відповідних правових механізмів регулювання економічної діяльності. У цьому контексті дослідження правового регулювання циркулярної економіки неможливе без аналізу еволюції відповідних підходів у світовій та національній правовій практиці.

Становлення правового регулювання у цій сфері відображає поступову трансформацію економічної моделі розвитку суспільства – від лінійної системи господарювання

до моделі, заснованої на принципах ресурсоефективності, повторного використання матеріалів та мінімізації відходів. Як влучно зазначає К. Боулдінг у своїй праці «The Economics of the Coming Spaceship Earth» (1966), людина повинна знайти своє місце в циклічній екологічній системі, оскільки Земля є замкненою системою, подібною до космічного корабля, де ресурси обмежені, а здатність поглинати забруднення не є безмежною [39]. Ця ідея стала відправною точкою для формування концепції циркулярної економіки та її правового оформлення.

Перший етап правового регулювання циркулярної економіки (1960-ті – 1980-ті рр.) характеризується зародженням наукових ідей, що заклали підґрунтя для формування циркулярної моделі господарювання. У цей період почали формуватися наукові підходи до розуміння обмеженості природних ресурсів та необхідності раціоналізації їх використання у процесі економічної діяльності. Окрім концепції К. Боулдінга, важливим є внесок В. Р. Шталя (Walter R. Stahel), який у 1982 році у праці «The Product-Life Factor» вперше описав модель економіки замкненого циклу, визначивши чотири основні цілі: продовження терміну служби продукції, виробництво товарів тривалого використання, діяльність з відновлення та запобігання утворенню відходів [51]. Як зазначав В. Р. Шталь, продовження терміну використання продукції оптимізує загальний період служби товарів, зменшує виснаження природних ресурсів і, відповідно, обсяг відходів; воно базується на наявному багатстві та збільшує його [51]. Запропонована ним концепція «продуктивної економіки» ґрунтувалася на ідеї продажу послуг замість товарів, що значно випереджала свій час і лише згодом отримала нормативне закріплення.

Значний вплив на формування сучасних підходів до ресурсоефективного господарювання справила концепція сталого розвитку, що набула міжнародного визнання після доповіді Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє» 1987 року (доповідь Брундтланд). У цій доповіді вперше було сформульовано ідею необхідності забезпечення економічно-

го розвитку таким чином, щоб задовольняти потреби сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь [54]. Надалі ці підходи отримали подальший розвиток у міжнародних програмних документах – Декларації конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Порядку денному на ХХІ століття (Agenda 21), а також у рішеннях Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002). Саме ці документи створили міжнародно-правове підґрунтя для подальшого формування правових механізмів циркулярної економіки як складової стратегії сталого розвитку.

У 1990–2000-х роках (другий етап) у науковій та політичній площині сформувалися концептуальні підходи, які безпосередньо стали основою сучасної моделі циркулярної економіки – «промислова екологія» (концепція «промислової екології» (Industrial Ecology) розглядає промислові системи за аналогією з природними екосистемами, де відходи одного процесу стають ресурсами для іншого – авт. О. Т.), «чисте виробництво», «ресурсоефективна економіка» та «розширена відповідальність виробника». Усі ці підходи ґрунтувалися на ідеї системної інтеграції екологічних вимог у процес організації господарської діяльності та створення замкнених циклів використання матеріальних ресурсів.

Слід підкреслити, що науковці не мають консенсусу щодо визначення поняття циркулярної економіки. У сучасних дослідженнях М. Гайсдорфер та ін. визначають циркулярну економіку як регенеративну систему, у якій вхідні ресурси та відходи, викиди та витоки енергії мінімізуються шляхом уповільнення, замикання та звуження матеріальних та енергетичних циклів [45]. Й. Кірхгерр та ін., проаналізувавши 114 визначень циркулярної економіки у науковій літературі, встановили, що більшість авторів використовує поєднання з двох або трьох R-принципів, найпопулярнішою комбінацією є Reduce+Reuse+Recycle (зменшення, повторне використання, переробка), що становить 37–39 % визначень, тоді як близько 6–7 % авторів зводять циркулярну економіку винятково до переробки (Recycle), що, на

думку дослідників, спотворює сутність економіки замкнутого кола, оскільки не призводить до трансформації лінійної економіки у цикл, обмежуючись лише питаннями переробки [47]. Науковці запропонували таку дефініцію: циркулярна економіка – економічна система, яка замінює концепцію «закінчення терміну експлуатації» його зменшенням, альтернативним використанням, переробкою та відновленням матеріалів у процесах виробництва, розподілу та споживання [47]. Ця дискусія має безпосереднє значення для правового регулювання, оскільки від обраного підходу до визначення циркулярної економіки залежить зміст та обсяг відповідних нормативних механізмів.

Третій етап – етап нормативно-правового закріплення (2000-ні – 2020-ті рр.) – характеризується активним формуванням законодавчої бази циркулярної економіки як на рівні окремих держав, так і на наднаціональному рівні. Особливого розвитку правове регулювання циркулярної економіки набуло у країнах ЄС. Ще у 1975 році ЄС прийняв першу Рамкову директиву про відходи, яка, втім, за оцінками дослідників, була значною мірою неефективною [11]. У 1991 році директиву було двічі доповнено, що дозволило закріпити пріоритети «зменшення, повторного використання, переробки» (reduce, reuse, recycle) для ЄС, а у 1996 році – ще двома поправками [41]. Проте справжній перелом стався з прийняттям Директиви 2008/98/ЄС «Про відходи», яка запровадила підхід життєвого циклу у політиці управління відходами, ієрархію поводження з відходами (запобігання утворенню, підготовка до повторного використання, переробка, інше відновлення, видалення), а також критерії припинення статусу відходів (end-of-waste) та концепцію побічних продуктів [7].

Ця директива фактично закріпила на нормативному рівні принцип пріоритету ресурсозбереження над утилізацією відходів, ставши юридичною основою для переходу від лінійної до циркулярної моделі. Поряд з нею значну роль відіграли Директива 94/62/ЄС щодо упаковки та пакувальних відходів [10], Директива 2012/19/ЄС щодо відходів електричного та електронного обладнання [9] та Директива 2009/125/ЄС щодо встанов-

лення вимог екодизайну для пов'язаної з енергоспоживанням продукції [8]. Зазначені нормативні акти у сукупності сформували правову основу для поступового переходу від фрагментарного регулювання окремих потоків відходів до комплексної системи забезпечення ресурсоефективного виробництва.

Ключовим етапом у формуванні комплексної правової політики циркулярної економіки ЄС стало ухвалення у 2015 році Європейською Комісією Плану дій з циркулярної економіки (Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy, COM(2015) 614 final), який визначив стратегічні напрями трансформації виробничих і споживчих моделей у державах-членах ЄС [13]. Цей План передбачав конкретні та амбітні заходи, що охоплювали весь життєвий цикл продукції – від виробництва та споживання до управління відходами та ринку вторинних матеріалів. У подальшому цей підхід було значно посилено у межах Європейського зеленого курсу (COM(2019) 640), що передбачає глибоку трансформацію економічних систем держав-членів з метою досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та підвищення ефективності використання ресурсів [14]. У 2020 році, було ухвалено оновлений План дій з циркулярної економіки як частину Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який встановив амбітні цільові показники: до 2030 року щонайменше 70 % усіх відходів упаковки у кожній країні ЄС має бути перероблено, а до 2035 року – щонайменше 65 % муніципальних відходів має бути перероблено, а менше 10 % – захоронено на полігонах [15]. Важливим елементом цього пакету стала Директива (ЄС) 2018/851 [6], що внесла зміни до Рамкової директиви про відходи, посиливши вимоги щодо розширеної відповідальності виробника та встановивши чіткіші вимоги до критеріїв припинення статусу відходів.

У лютому 2026 року Європейська Комісія анонсувала розробку нового комплексного законодавчого акта – Circular Economy Act, який, за попередніми оцінками, має бути запропонований у другій половині 2026 року [44]. Цей акт спрямований на усунення чо-

тирьох ключових структурних бар'єрів: регуляторної фрагментації між державами-членами, несприятливих економічних умов для вторинних матеріалів, прогалин у прозорості даних про можливість переробки та втрати матеріалів через неефективні системи збору та сортування [42]. Цей акт стане одним із стовпів нового Чистого промислового пакту (Clean Industrial Deal) та передбачатиме як горизонтальні ринкові інструменти, так і цільові реформи наявного законодавства про відходи [43].

До основних інструментів правового регулювання циркулярної економіки у правовій системі ЄС належать: директиви у сфері поводження з відходами (Рамкова директива 2008/98/ЄС та Директива про захоронення відходів 1999/31/ЄС), Директива про відходи електричного та електронного обладнання (WEEE Directive), Регламент про екодизайн продукції, а також вимоги щодо упаковки та пакувальних матеріалів. Критично важливим елементом є запровадження механізму розширеної відповідальності виробника (Extended Producer Responsibility – EPR), який покладає на виробників обов'язок забезпечувати утилізацію або переробку продукції після завершення її життєвого циклу [6]. Практичний приклад ефективності такого підходу демонструє досвід Німеччини, де запроваджена ще у 1991 році система розширеної відповідальності за упаковку (Verpackungsverordnung, замінена у 2019 р. на Verpackungsgesetz) дозволила досягти рівня переробки упаковки понад 70 %, що є одним із найвищих показників у світі [53].

Окрім Європейського Союзу, значний досвід правового регулювання циркулярної економіки сформувався у низці азійських держав. Китайська Народна Республіка стала однією з перших країн у світі, що закріпила концепцію циркулярної економіки на рівні спеціального закону. Як зазначає І. Зварич, китайська модель циркулярної економіки відрізняється від європейської передусім тим, що вона будується за принципом «зверху вниз» (top-down) – через директивне державне планування та жорсткі нормативні вимоги [21].

У 2008 році було ухвалено Закон КНР «Про стимулювання циркулярної економі-

ки», який набув чинності 1 січня 2009 року. Стаття 2 цього Закону визначає циркулярну економіку як «загальний термін для діяльності щодо скорочення, повторного використання та переробки у процесі виробництва, обігу та споживання» [40]. Закон встановлює систему цільових показників розвитку циркулярної економіки (ст. 8), обов'язки підприємств щодо зменшення споживання ресурсів та відходоутворення (ст. 9), механізми державного стимулювання – від фінансових пільг до пріоритетного кредитування підприємств, що впроваджують циркулярні практики (ст. 10). Як зазначає І. Я. Зварич, саме китайське визначення циркулярної економіки через «три R» (reduce, reuse, recycle) стало одним із найбільш поширених у світовій практиці [22]. Цей досвід є цінним для України, оскільки демонструє модель комплексного законодавчого закріплення циркулярної економіки як єдиного нормативного акта.

Японія сформувала власну унікальну модель правового регулювання – модель «суспільства переробки ресурсів» (Sound Material-Cycle Society). Базовий закон про формування суспільства переробки ресурсів (Basic Act on Establishing a Sound Material-Cycle Society) був ухвалений у 2000 році і визначив концепцію такого суспільства як системи, в якій «споживання природних ресурсів зберігається, а екологічне навантаження зменшується» [38]. Цей закон встановив чітку ієрархію поводження з ресурсами: (1) повторне використання; (2) переробка; (3) відновлення теплової енергії – та закріпив відповідальність підприємств за збір та утилізацію продукції, що стала «циркулятивним ресурсом». Японська модель характеризується комплексністю – на розвиток базового закону прийнято низку спеціальних законів про переробку контейнерів та упаковки, побутової техніки, будівельних матеріалів, харчових відходів тощо [46]. Практичним наслідком такого підходу стало досягнення Японією одного з найвищих у світі показників переробки промислових відходів – понад 50 % [29].

У Республіці Корея у 2016 році було прийнято Рамковий закон про циркуляцію ресурсів, що набув чинності з 1 січня 2018 року

та встановив цілі щодо зменшення кінцевого захоронення відходів та підвищення рівня їх переробки [48]. Характерною ознакою корейського підходу є запровадження системи збору за захоронення відходів (waste disposal charges), що створює безпосередні економічні стимули для переробки.

Показовим є також досвід Франції, де у 2020 році було ухвалено Закон про боротьбу з марнотратством та про циркулярну економіку (Loi AGEC), який заборонив знищення непроданих товарів та запровадив обов'язковий індекс ремонтпридатності для електронних пристроїв [37], що є інноваційним нормативним інструментом стимулювання довговічності продукції.

Аналіз наукових підходів до правового регулювання циркулярної економіки дозволяє нам виділити кілька концептуальних позицій. Зокрема, перший підхід, представлений працями М. С. Будзинської, акцентує на еколого-економічних аспектах циркулярної моделі. Вчена розглядає циркулярну економіку передусім як систему забезпечення еколого-економічної безпеки, що передбачає замкнутість ресурсних потоків та мінімізацію екологічних ризиків господарської діяльності [2]. На її думку, правове забезпечення циркулярної економіки має ґрунтуватися на комплексній системі екологічних стандартів та нормативів, інтегрованих у систему господарсько-правового регулювання. О. М. Вінник підкреслює, що ефективний перехід до циркулярної моделі потребує не лише екологічного законодавства, а й системних змін у господарсько-правовому регулюванні, спрямованих на стимулювання ресурсоефективних бізнес-моделей [4]. Другий підхід, розвинутий у працях Н. Метеленко, наголошує на інноваційному вимірі циркулярної економіки. Дослідниця розглядає циркулярну економіку як інноваційну модель ресурсозбереження, що базується на технологічних інноваціях, цифровізації виробничих процесів та впровадженні нових форм організації господарської діяльності [28]. О. В. Пілат акцентує увагу на необхідності правового стимулювання інноваційної діяльності у сфері переробки відходів та використання вторинної сировини, вважаючи, що саме інноваційний компонент є

визначальним для ефективного переходу до циркулярної моделі [30].

Третій підхід, представлений працями Д. В. Задихайла, зосереджується на господарсько-правових механізмах державного регулювання. Вчений розглядає правове забезпечення циркулярної економіки у контексті загальної системи господарсько-правового забезпечення економічної політики держави, підкреслюючи, що ефективність державного регулювання господарської діяльності визначається не лише якістю нормативних актів, а й адекватністю правових інструментів реальним потребам економічного розвитку [16]. Н. А. Клевцевич наголошує на необхідності використання різноманітних господарсько-правових засобів – від економічних стимулів (податкових пільг, субсидій) до адміністративних інструментів (ліцензування, стандартизації) – для забезпечення ефективного переходу до циркулярної моделі [24]. Четвертий підхід, розвинутий Л. П. Амелічевою, інтегрує проблематику циркулярної економіки у ширший контекст «зеленої економіки» та розглядає правове регулювання як частину комплексної стратегії безпечного розвитку. Згідно з дослідницею перехід до зеленої економіки потребує системної трансформації правового поля, що включає реформування податкового, інвестиційного та господарського законодавства з метою створення стимулів для екологічно відповідального підприємництва [1].

Порівнюючи зазначені підходи, можна констатувати, що кожен з них акцентує на окремому, проте важливому аспекті правового регулювання. Водночас найбільш перспективним видається комплексний підхід, який поєднує еколого-економічний, інноваційний та господарсько-правовий виміри, оскільки лише системне регулювання здатне забезпечити ефективну трансформацію економічної моделі. Широкий підхід до визначення циркулярної економіки, на наш погляд, полягає в тому, що він охоплює не лише переробку відходів, а й увесь комплекс заходів щодо проектування, виробництва, споживання та відновлення продукції, що відповідає десяти R-принципам: Refuse (відмова), Rethink (пе-

реосмислення), Reduce (зменшення), Reuse (повторне використання), Repair (ремонт), Refurbish (відновлення), Remanufacture (повторне виробництво), Repurpose (перепрофілювання), Recycle (переробка), Recover (утилізація).

Як слушно зазначає С. О. Синчанський, правове регулювання господарської діяльності у сфері поводження з відходами не може обмежуватися лише екологічними нормами, а потребує комплексного господарсько-правового підходу, що враховує інтереси суб'єктів господарювання та забезпечує економічну доцільність переробки відходів [33].

У національній правовій системі України формування правових засад циркулярної економіки відбувається значно складніше, відображаючи болісний перехід від радянського екстенсивного підходу до європейських ринкових стандартів. На початковому етапі (у 1990-х рр.) нормативне регулювання відповідних відносин здійснювалося винятково у межах консервативного екологічного законодавства. Прийняті тоді закони оперували терміном «поводження з відходами», розглядаючи їх винятково як небезпечний санітарно-епідеміологічний фактор, який потрібно ізолювати від суспільства (захоронити), а не як цінний вторинний ресурс. Правовий механізм зводився до видачі дозволів на розміщення відходів та стягнення екологічного податку.

Перші нормативні акти, що заклали основу правового регулювання у цій сфері, були ухвалені у 1990-х роках: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.) визначив загальні правові засади екологічної політики, закріпивши принципи раціонального використання природних ресурсів та пріоритетності вимог екологічної безпеки [19]; Закон України «Про відходи» (1998 р.) встановив правові основи діяльності, пов'язаної з утворенням, збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів [17]. Хоча у цих нормативних актах безпосередньо не використовувалося поняття циркулярної економіки, закладені у них принципи мінімізації відходів та раціональ-

ного ресурсокористування фактично формували передумови для розвитку відповідної моделі господарювання.

Господарський кодекс України (2003 р.) втратив чинність з 28 серпня 2025 року на підставі Закону України № 4196-IX від 09.01.2025 визначав загальні засади здійснення господарської діяльності та встановлював принципи державного регулювання у сфері господарювання, зокрема забезпечення екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів (ст. 16–17 ГК України) [5]. Як зазначає Є. О. Липницька, Господарський кодекс, визначаючи основні напрями та форми участі держави у сфері господарювання, закладав правові основи для формування державної політики у сфері ресурсозбереження та екологічної модернізації виробництва. У контексті еколого-правового регулювання підкреслює, що формування екологічного правопорядку потребує не лише ухвалення нових нормативних актів, а й системного оновлення методологічних підходів до правового регулювання, що враховує сучасні виклики та необхідність інтеграції екологічних вимог у всі сфери суспільних відносин [27].

Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, що є важливою передумовою для запровадження циркулярних принципів у господарське законодавство [18].

Подальший розвиток правового регулювання в Україні відбувався у контексті інтеграції до європейського правового простору. Укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014 р.) стало потужним чинником модернізації національного законодавства у сфері екологічної політики та ресурсозбереження [36]. У межах виконання зобов'язань за цією угодою Україна здійснює поступову гармонізацію законодавства з правом ЄС, зокрема у сфері управління відходами, ресурсоефективності виробництва та екологічної модернізації промисловості. Важливим кроком стало ухвалення Національної стратегії управління відходами в Україні

до 2030 року (розпорядження КМУ від 08.11.2017 № 820-р), яка визначила стратегічні напрями реформування системи поводження з відходами з урахуванням принципів циркулярної економіки та європейських стандартів [32]. У 2022 році було ухвалено Закон України «Про управління відходами» (№ 2320-IX), який замінив застарілий Закон «Про відходи» 1998 року та привів національне законодавство у більшу відповідність з вимогами директив ЄС, зокрема щодо ієрархії поводження з відходами, розширеної відповідальності виробника та планування управління відходами на регіональному рівні [20]. Цей закон фактично стає першим системним нормативним актом, який на рівні національного законодавства закріплює ключові елементи циркулярної моделі господарювання.

Як зазначає С. Кривенко, цей закон є вагомим кроком вперед в українській інтеграції до європейського законодавства, хоча не визначає стимули для розвитку циркулярної економіки та залишає широке коло питань для подальшого врегулювання підзаконними актами [25].

Закон імплементує в українське правове поле нову європейську п'ятиступеневу ієрархію управління відходами (запобігання, підготовка до повторного використання, рециклінг, інше відновлення, і лише як крайній захід – видалення/захоронення) та систему планування на місцевому, регіональному і національному рівнях. Документ легалізує принцип «забруднювач платить» та закладає юридичний фундамент для поступового запровадження розширеної відповідальності виробника, яка вимагатиме від виробників гарантувати повну утилізацію упаковки, випущеної на ринок [20].

Разом з тим, як зазначають експерти міжнародних місій (зокрема UNIDO), незважаючи на прийняття Закону, розуміння та практичне застосування принципів безпосередньо циркулярної економіки в українських підзаконних актах все ще залишається обмеженим. Закон містить низку відтермінувань; наприклад, положення щодо функціонування системи розширеної відповідальності виробників набудуть чинності лише через сім років після прийняття відпо-

відних спеціальних законів для конкретних видів продукції [52].

У господарсько-правовому аспекті формування механізму циркулярної економіки пов'язане з необхідністю вдосконалення системи державного регулювання через впровадження економічних стимулів для суб'єктів господарювання, що застосовують ресурсоефективні технології. Як зазначає В. В. Кузьома, інноваційна спрямованість господарсько-правового регулювання передбачає не лише встановлення нормативних вимог, а й створення сприятливого правового середовища для впровадження інноваційних технологій та бізнес-моделей [26]. А. П. Гетьман, у свою чергу, підкреслює, що системний підхід до екологічного управління потребує координації різних галузей законодавства – екологічного, господарського, адміністративного – задля забезпечення комплексного впливу на поведінку суб'єктів господарювання [12].

Таким чином, формування комплексного господарсько-правового механізму циркулярної економіки в Україні потребує інтеграції принципів циркулярності у загальну систему правового регулювання господарської діяльності, включаючи питання ліцензування та дозвільної діяльності, технічного регулювання, стандартизації, державних закупівель, інвестиційної та інноваційної політики.

Є. П. Суєтнов та А. В. Лазебна слушно вказують, що задля врегулювання сфери поводження з відходами в Україні потрібно забезпечити поступове та ефективне впровадження заходів, які закріплено в Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, систематизувати низку нормативно-правових актів України щодо поводження з відходами та розпочати їх реалізацію на практиці [34]. Ці рекомендації залишаються актуальними й потребують розвитку саме у контексті формування комплексного господарсько-правового механізму циркулярної економіки.

Слід акцентувати, що в Україні досі відсутнє нормативне закріплення самої категорії «циркулярна економіка» як правового поняття [35]. Це є суттєвою прогалиною, яка відрізняє вітчизняне законодавство від

правових систем ЄС, Китаю та Японії, де відповідна концепція отримала чітке нормативне визначення. Практичний досвід впровадження циркулярних моделей в Україні також потребує правового осмислення. Показовим прикладом є діяльність вітчизняної компанії «Зелений птах», яка з 2016 року здійснює переробку комбінованої упаковки та паперових стаканів, виробляючи з них зошити, блокноти та інші товари, базуючись на трьох основних принципах: повторне використання (reuse), відновлення (refurbish) та переробка (recycle) [23]. Цей приклад демонструє, що навіть за відсутності комплексного законодавства про циркулярну економіку, суб'єкти господарювання можуть успішно впроваджувати циркулярні бізнес-моделі. Водночас масштабування таких практик потребує системної правової підтримки – від податкових стимулів до спрощеної процедури отримання дозволів на переробку вторинної сировини.

Яскравим прикладом сучасних викликів є також проблема поводження з відходами війни. Як повідомляє Міністерство захисту довкілля і природних ресурсів, станом на червень 2023 року обсяг відходів від руйнувань в Україні становив приблизно 10–12 млн тонн [3]. У зв'язку з цим у науковій літературі було запропоновано доповнити ст. 1 Закону України «Про управління відходами» поняттям «відходи війни» та відповідним чином модифікувати національний класифікатор відходів [31]. А це свідчить про те, що правове регулювання циркулярної економіки в Україні має враховувати специфічні національні умови, зокрема необхідність переробки та повторного використання відходів, утворених внаслідок збройної агресії.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Аналіз становлення та розвитку правового регулювання циркулярної економіки у міжнародній та національній практиці доводить, що формування правових механізмів циркулярної економіки є результатом тривалої еволюції економічної та правової думки – від перших ідей екологічної економіки до комплексних систем нормативного регулювання, розроблених у ЄС, Китаї, Японії та

інших країнах. Правове регулювання циркулярної економіки у світовій практиці формується як комплексна міждисциплінарна система, що поєднує екологічні, економічні та господарсько-правові інструменти, включаючи управління відходами, екодизайн продукції, розширену відповідальність виробника та стимулювання вторинних ринків ресурсів. У правовій системі ЄС циркулярна економіка трансформувалася з концептуального підходу у цілісну систему нормативно-правового регулювання, підкріплену стратегічними документами, детальними директивами та кількісними цілями.

Відповідно, становлення правового регулювання циркулярної економіки у світовій та національній практиці відбулося в три етапи: (1) зародження наукових ідей екологічної та ресурсоефективної економіки (1960-ті – 1980-ті роки); (2) формування концептуальних засад циркулярної економіки (1990-ті – 2000-ні роки), зокрема концепцій «промислової екології», «від колиски до колиски», «продуктивної економіки»; (3) нормативно-правове закріплення моделі циркулярної економіки (2000-ні – 2020-ті роки), що відбувалося як на рівні окремих держав (Китай, Японія), так і на наднаціональному рівні (ЄС).

В Україні правові засади циркулярної економіки формуються поступово – від перших екологічних законів 1990-х років до сучасних законодавчих актів, ухвалених у контексті євроінтеграції, зокрема Закону «Про управління відходами» (2022 р.), проте комплексне господарсько-правове забезпечення потребує подальшого системного розвитку. Найбільш перспективним є комплексний підхід до правового забезпечення циркулярної економіки, який поєднує еколого-економічний, інноваційний та господарсько-правовий виміри регулювання, інтегровані у контекст «зеленої економіки». Для України важливим завданням є розробка та ухвалення спеціального стратегічного документа або законодавчого акта, який визначив би основні принципи, цілі та інструменти державної політики у сфері циркулярної економіки у контексті господарсько-правового регулювання, з урахуванням найкращих практик ЄС та інших країн.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі окремих господарсько-правових інструментів забезпечення циркулярної економіки в Україні, зокрема правового режиму вторинної сировини, механізмів стимулювання екологічних інновацій, правових засад «зелених» публічних закупівель та імплементації принципу розширеної відповідальності виробника у національне законодавство.

Література

1. Амелічева Л. П., Тюрін Є. Є. Еволюція зеленої економіки в умовах сталого розвитку. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1 (49). URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/13890>
2. Будзинська М. С. Циркулярна економіка: українські реалії та можливості для промислових підприємств. *Наукові записки Університету ДФС України*. 2020. № 5. URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/public/site/5_2020/7.pdf
3. В Україні внаслідок війни утворилося 10–12 мільйонів тонн відходів – Міндовкілля. *Радіо Свобода*. 20.06.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-viynasmitia-dovkillia/32467305.html>
4. Вінник О. М. Господарсько-правове забезпечення екологічної політики держави в умовах сталого розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 5–9.
5. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144 (втратив чинність 28.08.2025 на підставі Закону № 4196-IX від 09.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Директива (ЄС) 2018/851 Європейського парламенту і Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви 2008/98/ЄС про відходи. *Official Journal of the European Union*. 2018. L 150. С. 109–140. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/851/oj>
7. Директива 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. про відходи та скасування деяких директив (Waste Framework Directive). *Official Journal of the European Union*. 2008. L 312. С. 3–30. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>
8. Директива 2009/125/ЄС Європейського парламенту і Ради від 21 жовтня 2009 року про встановлення рамок для визначення вимог екодизайну для енергоспоживчої продукції (перероблена редакція). *Official Journal of the European Union*. 2009. L 285. С. 10–35. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/125/oj>
9. Директива 2012/19/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 липня 2012 р. про відходи електричного та електронного обладнання (WEEE) (переглянута редакція). *Official Journal of the European Union*. 2012. L 197. С. 38–71.
10. Директива 94/62/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 20 грудня 1994 р. про упаковку та пакувальні відходи (Packaging and Packaging Waste). *Official Journal of the European Communities*. 1994. L 365. С. 10–23.
11. Директива Ради 75/442/ЄЕС від 15 липня 1975 року про відходи (Council Directive 75/442/EEC of 15 July 1975 on waste). *Official Journal of the European Communities*. 1975. L 194. С. 39–41.
12. Екологічне право : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
13. Європейська Комісія. Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy : COM(2015) 614 final. 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015DC0614>
14. Європейська Комісія. The European Green Deal : COM(2019) 640 final. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>
15. Європейська Комісія. Новий План дій з циркулярної економіки для чистішої та більш конкурентоспроможної Європи : COM(2020) 98 final. 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098>
16. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 311 с.
17. Закон України «Про відходи» від 5 берез. 1998 р. № 187/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 15. Ст. 83. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр#Text>

18. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вер. 2003 р. № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

19. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakononline.ua/documents/show/155298_773348

20. Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=98422

21. Зварич І. Циркулярна економіка та її інноваційні підходи. *Міжнародна економіка в умовах кліматичних змін: пандемічний та постпандемічний період* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 65–67. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49676>

22. Зварич І. Я. Циркулярна економіка і глобалізоване управління відходами. *Журнал європейської економіки*. 2017. Т. 16, № 1. С. 41–57. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/914>

23. Зелений птах. Переробка паперових стаканів та екологічна продукція. URL: <https://zeleniyptah.com.ua/>

24. Клевцевич Н. А. Організаційно-правові аспекти застосування концепції циркулярної економіки на місцевому рівні. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 28. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/517>

25. Кривенко С. Модернізація системи управління відходами у контексті циркулярної економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5010>

26. Кузьома В. В. Теоретико-методичне забезпечення державного регулювання впровадження моделей циркулярної економіки на мікрорівні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-25>

27. Липницька Є. О. Екологізація господарського законодавства як засіб забезпечення сталого розвитку (на прикладі Госпо-

дарського кодексу України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 111–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/26>

28. Метеленко Н., Воронкова В., Оглобліна В. та ін. Цифрові технології для циркулярної економіки: досвід ЄС для України. *Humanities Studies*. 2025. Вип. 24 (101). С. 101–131. URL: <https://humstudies.com.ua/article/download/340885/328903/791468>

29. Моторний А. П., Кабачій В. В. Світовий досвід з переробки побутових відходів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту. Серія: Технічні науки*. 2024. № 4. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/49229/24014.pdf>

30. Пілат О. В., Зубко В. В. Законодавче забезпечення поводження з відходами: європейський досвід і шляхи його імплементації в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3, ч. 2. С. 34–39. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/6-1.pdf>

31. Потіп М. М. Правове регулювання використання відходів війни як ресурсу для відновлення України. *Нова українська юридична енциклопедія*. 2023. № 3. С. 1–12. URL: <https://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/489>

32. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 08.11.2017 № 820-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250431699>

33. Синчанський С. О. Правове регулювання управління небезпечними відходами в Україні. *Вісник юридичної науки УжНУ. Серія «Юриспруденція»*. 2024. Вип. 34, № 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/34-1.pdf>

34. Суєтнов Є. П., Лазебна А. В. Нормативно-правове регулювання поводження з відходами: аналіз, проблеми та напрями вирішення. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2020. Вип. 33. С. 102–108. URL: https://journals.uran.ua/ludina_dov/article/view/223838

35. Трушкіна Н. В. Циркулярна економіка: становлення концепції, еволюція розвитку, бар'єри, проблеми і перспективи. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40).

C. 9–20. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).9-20](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).9-20)

36. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: загальний огляд. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/agreement/overview/>

37. Anti-waste and Circular Economy Law (Loi n° 2020-105 du 10 février 2020 relative à la lutte contre le gaspillage et à l'économie circulaire). *European Circular Economy Stakeholder Platform*. 2020. URL: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/strategies/french-act-law-against-waste-and-circular-economy>

38. Basic Act on Establishing a Sound Material-Cycle Society : Act No. 110 of 2 June 2000. *Ministry of the Environment, Japan*. 2000. URL: <https://www.env.go.jp/en/laws/recycle/12.pdf>

39. Boulding K. E. The Economics of the Coming Spaceship Earth. *Environmental Quality in a Growing Economy* / ed. H. Jarrett. Baltimore : Resources for the Future / Johns Hopkins University Press, 1966. P. 3–14.

40. Circular Economy Promotion Law of the People's Republic of China : Law of the PRC of 29 August 2008. *Ministry of Ecology and Environment of the People's Republic of China*. 2009. URL: https://english.mee.gov.cn/Resources/laws/envir_elatedlaws/201712/t20171212_427823.shtml

41. Council Directive 91/156/EEC of 18 March 1991 amending Directive 75/442/EEC on waste. *Official Journal of the European Communities*. 1991. L 78. P. 32–37. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1991/156/oj>

42. EU Circular Economy Act: what businesses need to know. *Publyon*. 2026. URL: <https://publyon.com/eu-circular-economy-act-how-will-it-shape-the-future-of-the-eu-and-your-business/>

43. European Commission. Key actions launched to advance the circular economy. Brussels, 02.07.2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_1710/IP_25_1710_EN.pdf

44. European Parliament. Circular Economy Act (legislative initiative, announced in the European Commission Work Programme 2026). 2026. URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-plan-for-europe-s-sustainable-prosperity-and-competitiveness/file-circular-economy-act>

45. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M. P., Hultink E. J. The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*. 2017. Vol. 143. P. 757–768. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>

46. Hibiki A. Recycling Laws and Their Evaluation in Japan. *Introduction to Environmental Economics and Policy in Japan*. Singapore : Springer, 2024. P. 91–106. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-97-2187-0_7

47. Kirchherr J., Reike D., Hekkert M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*. 2017. Vol. 127. P. 221–232. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>

48. Lee K., Cha J. Recent developments in Korea's Framework Act on Resource Circulation: toward a resource-circulating society. *Journal of Material Cycles and Waste Management*. 2018. Vol. 20. P. 1986–1998. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10163-018-0756-z>

49. McDonough W., Braungart M. Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things. New York : North Point Press, 2002. 193 p.

50. Pearce D. W., Turner R. K. Economics of Natural Resources and the Environment. London : Harvester Wheatsheaf, 1990. 378 p.

51. Stahel W. R. The Product-Life Factor. *An Inquiry into the Nature of Sustainable Societies: The Role of the Private Sector* : зб. пр. конк. Mitchell Prize / ed. S. G. Orr. Houston : HARC, 1982. P. 72–105.

52. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). Циркулярна економіка для індустріального розвитку в Україні : базовий звіт. Відень, 2024. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-08/Baseline%20report%20ENG_web.pdf

53. Verpackungsverordnung (VerpackV) : Verordnung über die Vermeidung und Verwertung von Verpackungsabfällen. 12.06.1991. URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Verpackungsverordnung_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Verpackungsverordnung_(Deutschland))

54. World Commission on Environment and Development. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. New York : United Nations, 1987. 374 p.

**FORMATION AND DEVELOPMENT
OF THE LEGAL REGULATION OF THE
CIRCULAR ECONOMY: INTERNATIONAL
AND NATIONAL DIMENSIONS**

The article conducts a comprehensive study of the formation and development of legal regulation of the circular economy in global and national legal practice from the perspective of an economic and legal approach. It is argued that the effective functioning of the circular economy requires adequate legal and regulatory framework, in the formation of which economic law plays a key role as an instrument for regulating economic activity and state influence on business entities.

The evolution of scholarly approaches to understanding the circular economy is analyzed, beginning with the concepts of ecological economics in the second half of the 20th century. In particular, the ideas of K. Boulding on resource scarcity, W. Stahel's concept of extending the product life cycle, and the «cradle to cradle» model that shaped the modern vision of zero-waste production are examined. It is demonstrated that these theoretical approaches laid the foundation for the development of state policy in the field of resource efficiency and the gradual regulatory consolidation of the circular economic model. The article also highlights the absence of a unified definition of the circular economy in the scholarly literature, which directly affects the substance of legal regulation.

Three main stages of the legal regulation of the circular economy are identified: the stage of the formation of scientific ideas (1960s–1980s), the stage of the development of conceptual approaches (1990s–2000s), and the stage of regulatory consolidation (2000s–2020s). Particular attention is paid to the analysis of the European Union's legal system, which has established the most developed regulatory framework in this area, including directives on waste management, the introduction of the waste management hierarchy, and the extended producer responsibility mechanism. The significance of strategic documents is outlined, in particular the Circular Economy Action Plans and the European Green Deal, which define the trajectory for the economic transformation of the Member States.

The comparative analysis is supplemented by an examination of the experiences of China, Japan, and the Republic of Korea, which implement different models of legal support for the circular economy – ranging from directive state regulation to comprehensive legislative systems and economic incentives. This provided grounds for concluding that approaches to legal regulation vary and must be adapted taking into account national specificities. The article also summarizes the main scholarly approaches to the legal framework of the circular economy, among which the ecological-economic, innovation-based, and economic-legal approaches are distinguished, with a justification for the expediency of their integration into a unified regulatory system.

It is established that national legislation was long based on the linear waste management model, treating waste primarily as an environmental problem. At the same time, the current stage is characterized by a gradual harmonization with EU law, particularly through the adoption of the Law of Ukraine «On Waste Management» (2022), which implements European approaches to resource management. Notwithstanding this progress, a number of issues have been identified, including the absence of a statutory definition of the circular economy, insufficient development of economic incentives, and limited incorporation of circularity principles in subordinate legislation.

It is concluded that the formation of an effective legal mechanism for the circular economy in Ukraine requires a systemic approach that envisages the integration of environmental, economic, and economic-legal instruments. The expediency of developing a dedicated legislative act or strategic document that would define the foundations of state policy in this area, taking into account international experience and national challenges, is substantiated.

Key words: *circular economy, legal regulation, economic law, genesis of legal regulation, regulatory framework, resource efficiency, waste management, extended producer responsibility, waste management hierarchy, state policy, European law, legislative harmonization, international experience, legal mechanism, economic incentives, environmental policy, sustainable development, zero-waste production, national legislation.*